

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۸۹/۰۲/۱۵
تاریخ بررسی مقاله: ۱۳۸۹/۰۳/۲۰
تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۸۹/۱۲/۱۵

مجله علوم تربیتی دانشگاه شهید چمران اهواز
پاییز و زمستان ۱۳۹۰، دوره‌ی ششم، سال ۱۸-۲
شماره‌ی ۲، صص: ۳۱-۵۰

بررسی میزان تحقق اهداف اخلاقی و رابطه‌ی آن با قضاوت اخلاقی در دانش‌آموزان پایه پنجم ابتدایی شهر بندرعباس

حسین زینلی پور*

اقبال زارعی**

سلطان حسین مظفری صالح***

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی میزان تحقق اهداف اخلاقی و رابطه‌ی آن با رشد قضاوت اخلاقی در بین دانش‌آموزان پایه‌ی پنجم ابتدایی شهر بندرعباس انجام گرفته است. روش پژوهش این تحقیق توصیفی-پیمایشی و توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه‌ی آماری پژوهش شامل کلیه‌ی دانش‌آموزان پایه‌ی پنجم ابتدایی شهر بندرعباس است، که تعداد ۳۹۴ نفر به روش تصادفی-طبقه‌ای انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از دو پرسشنامه استفاده شده است. پرسشنامه‌ی اول که مربوط به تعیین میزان تحقق اهداف اخلاقی آموزش و پرورش است، از نوع محقق ساخته است و پرسشنامه دوم پرسشنامه قضاوت اخلاقی (MJT) است که برای اندازه‌گیری قضاوت اخلاقی مورد استفاده قرار گرفته است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی میانگین، انحراف استاندارد و ضریب همبستگی پیرسون و آمار استنباطی آزمون t و آزمون فریدمن استفاده شده است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که اهداف اخلاقی آموزش و پرورش در پایه‌ی پنجم در شهر بندرعباس در سطح مطلوب تحقق یافته است. اگر چه همه‌ی اهداف در حد مطلوبی تحقق یافته است اما میزان تحقق آنها یکسان نیست و رتبه‌های متفاوتی دارند. بدین ترتیب، آن اهدافی بیشتر تحقق یافته که مدرسه و خانواده در زمینه‌ی آموزش آن بیشتر با یکدیگر توافق و همکاری داشته‌اند. همچنین یافته‌ها نشان داده است که بین میزان تحقق اهداف اخلاقی و قضاوت اخلاقی در سطح ۰/۰۵ رابطه معنی‌دار وجود دارد. اما تحلیل یافته‌ها به تفکیک اهداف نشان می‌دهد که از بین ۲۱ هدف اخلاقی ۷ هدف با قضاوت اخلاقی رابطه ندارد.

hzainalipour@yahoo.com

* استادیار دانشگاه هرمزگان (نویسنده مسئول)

** استادیار دانشگاه هرمزگان

*** دانشجوی تحقیقات آموزشی دانشگاه هرمزگان

بررسی محتوای این هفت هدف، نشان می‌دهد که این اهداف تحقق‌شان بیشتر تحت تأثیر الگوی فرزند پروری خانواده و روش کنترل و برقراری انضباط در مدارس است.

واژه‌های کلیدی: اهداف اخلاقی، قضاوت اخلاقی، آموزش و پرورش، مقطع ابتدایی.

مقدمه

توسعه و رشد اخلاقی افراد، یکی از اساسی‌ترین اهداف نظام تعلیم و تربیت در اغلب جوامع است و آنان سعی دارند از این طریق انسان‌هایی، متعهد، مسؤولیت‌پذیر، عدالت‌خواه، نیک‌اندیش، نیک‌منش و در کل انسان‌هایی متعالی و متخلق به اخلاق حسنه تربیت نمایند و با تزکیه و تعلیم نیروی انسانی از عمده‌ترین مشکلات جامعه بشری مانند جرم و جنایت، بی‌عدالتی اجتماعی، جنگ و خونریزی، انحطاط اخلاقی و فساد اقتصادی جلوگیری و پیشگیری نمایند. تربیت اخلاقی دارای چنان اهمیتی است که بعضی از فیلسوفان تربیتی، مانند نلر^۱ تربیت را عموماً عملی اخلاقی شمرده‌اند (نلر، ۱۳۸۳، ص ۷۷). دورکیم^۲ نیز معتقد بود که «تمام آموزش و پرورش در تعلیم و تربیت اخلاقی خلاصه می‌شود» (شارع‌پور، ۱۳۸۳، ص ۲۳) و غزالی تأکید دارد که: «معنی تربیت این است که مربی، اخلاق بد را از آدمی باز ستاند و به دور اندازد و اخلاق نیکو جای آن بنهد» (غزالی، ۱۳۷۴، ص ۵۲ - ۵۳).

پرداختن به مقوله‌ی اخلاق و تربیت اخلاقی از جمله رسالت‌های اساسی آموزش و پرورش است که می‌بایست با جدیت در کنار دیگر رسالت‌های آموزش و پرورش به آن پرداخته شود. با عنایت به اهمیت جایگاه تربیت اخلاقی در تعلیم و تربیت اسلامی، بعد از استقرار نظام جمهوری اسلامی این موضوع برای اندیشمندان ملی، مطرح شد که چگونه می‌توان ارزش‌های اخلاقی را در دانش‌آموزان نهادینه سازی کرد؟ و چگونه می‌توان دانش‌آموزانی متخلق به اخلاق اسلامی تربیت کرد؟ برای پاسخ به این سؤالات، متخصصین با رویکردها و راهبردهای متعددی مواجه شده‌اند و به عوامل تأثیرگذار زیادی اعم از مستقیم و غیرمستقیم در تربیت اخلاقی پی برده‌اند. شاید بتوان گفت بهترین راه حل در آموزش اصول

1- Neller

2- Durkheim

اخلاقی به دانش‌آموزان در مقطع ابتدایی، آموزش تقویت مهارت‌های شناختی و رشد شناختی است (باقری، ۱۳۸۶، ص ۱۲۱).

گرچه دانسته‌ها فقط شرط لازم را فراهم می‌آورند اما برای بالفعل شدن آنها اراده فردی نیز ضروری است، زیرا عمل کردن مستلزم دانستن است و افراد در صورتی افعال اخلاقی را انجام خواهند داد که آنها را بدانند. «همان طور که ایمان نیز بر بستر بینش‌ها و دانسته‌ها می‌روید و تغییر تلقی فرد در مورد ویژگی‌های نظام هستی، زندگی دنیا، حقیقت وجود انسان، تاریخ بشر و آینده آن و مرگ پس از آن شرط لازم برای ایمان در افراد است اما این تنها شرط لازم نیست؛ زیرا ایمان علاوه بر دانستن خواستن نیز هست و باید عزمی در آدمی سر برآورد تا ایمان در قلب او نفوذ کند.» (باقری، ۱۳۸۶، ص ۱۲۱) و این پاسخی است که بعضی از روان‌شناسان و مربیان از جمله سقراط^۱ (۴۶۹ - ۳۹۹ ق.م)، افلاطون^۲ (۴۲۷ - ۳۴۷ ق.م)، دورکیم (۱۹۱۷ - ۱۸۵۸)، کانت^۳ (۱۷۲۴ - ۱۸۰۴)، کلبرگ^۴ (۱۹۶۹)، پیاژه^۵ (۱۹۳۲)، گیلیگان^۶ (۱۹۸۷)، رست^۷ (۱۹۷۳) و ... به آن معتقد بوده‌اند و برخی از پژوهش‌ها نیز در سال‌های اخیر آن را تأیید کرده است (باقری، ۱۳۸۶، ص ۱۲۲).

از آن جایی که حساس‌ترین مقاطع حیات هر انسان دوران کودکی اوست و شکل‌گیری شخصیت انسان در ابعادی وسیع در این دوره انجام می‌پذیرد، بنابراین جای تعجب نیست که مکتب‌های گوناگون به این دوره از تربیت توجه خاص مبذول داشته باشند. در این دوره کودکان با تأثیر پذیری از تحولات جسمی و روانی گسترده، بستر بروز قابلیت‌های متنوعی می‌شوند که از آن به چرخه‌ای از ثبات و آرامش نسبی، همسویی دوران عقل و علم، و میل به زندگی اجتماعی یاد شده است. حساسیت این دوره از زندگی شاید به دلیل موقعیت و شرایطی باشد که کودکان از نظر تحولات رو به افزایش جسمی و روانی از آن برخوردارند و با توجه به این موارد، جای تعجب نیست که این دوران از زندگی را «سن دانایی» نامیده‌اند

-
- 1- Socrates
 - 2- Plato
 - 3- Immanuel Kant
 - 4- Lawrence Kohlberg
 - 5- Piaget
 - 6- Gilligan
 - 7- Rest

(ادیب‌نیا، ۱۳۸۱، صص ۵۳-۵۴).

بر اساس مطالب فوق مساله پژوهش حاضر بررسی میزان تحقق اهداف اخلاقی و رابطه آن با رشد قضاوت اخلاقی در بین دانش‌آموزان پایه ی پنجم ابتدایی شهر بندر عباس است.

پیشینه ی تحقیق

با توجه به اهمیت دوره ی ابتدایی در رشد اخلاقی، نظام آموزشی توجه ویژه ای به این مهم داشته است و در کنار اهداف متعددی که در پی آن است، اهداف اخلاقی بسیار مهم تلقی می‌شود. بر این اساس برای دوران ابتدایی ۲۱ هدف اخلاقی مصوب شده است که نظام آموزش و پرورش مقطع ابتدایی تحقق آن را دنبال می‌کند.

در خصوص رشد اخلاق دوره ی ابتدایی سؤال اینجاست که تا چه اندازه این اهداف تحقق یافته است و آیا شناخت و آگاهی دانش‌آموز به ارزش‌های اخلاقی و عمل به آنها موجب رشد قضاوت اخلاقی در دانش‌آموزان شده است؟، به عبارتی آیا بین رفتار اخلاقی و قضاوت اخلاقی رابطه وجود دارد؟. در رابطه با سؤال اول، تحقیقی در استان هرمزگان انجام نشده است ولی می‌توان به پژوهش مرعشی، صفایی مقدم و خزامی (۱۳۸۹)، با عنوان بررسی تأثیر اجرای برنامه ی آموزش فلسفه به کودکان به روش اجتماع پژوهشی بر رشد قضاوت اخلاقی دانش‌آموزان پایه ی پنجم ابتدایی شهر اهواز اشاره کرد. نتایج نشان داد که اجرای آموزش فلسفه به کودکان به روش اجتماع پژوهشی الف: بر رشد قضاوت اخلاقی دانش‌آموزان پایه ی پنجم ابتدایی شهر اهواز تأثیر مثبتی داشته است. ب: بر رشد قضاوت اخلاقی هر دو جنس دختر و پسر تأثیری یکسان داشته و تفاوت معنی داری بین آنها مشاهده نشد.

همچنین زرین‌پوش در سال ۱۳۶۶ پژوهشی با عنوان تربیت اخلاقی در دوره ی دبستان انجام داده است. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که بیشترین مشکل اخلاقی که معلمین دوره ی ابتدایی هنگام تدریس در رفتار دانش‌آموزان با آن مواجه بوده‌اند دروغ‌گویی و دزدی است. جهت حل مشکلات اخلاقی دانش‌آموزان، معلمان و مسؤولین مدرسه بیشتر از روش تماس با خانواده استفاده می‌کنند. بیشترین مورد اخلاقی که دانش‌آموزان رعایت می‌کنند، رعایت قانون است. فراوانی مشاهده شده مؤلفه‌های اخلاقی در کتاب‌های دینی و اجتماعی دوره ابتدایی به ترتیب عبارتند از دوستی و مهربانی، مبارزه با ظلم، گذشت و فداکاری، راستگویی، احترام به

دیگران و درستکاری (کدیور، ۱۳۷۷).

اما در رابطه با سؤال دوم، تحقیقات زیادی انجام گرفته است. اما نتیجه‌ای که حاصل این تحقیقات را تشکیل می‌دهد، این است که نتایج این تحقیقات یکسان نیست. به طوری که می‌توان آنها را در سه دسته تقسیم‌بندی نمود. دسته اول حاکی از این است که رابطه‌ای منفی بین استدلال اخلاقی و رفتار اخلاقی وجود دارد و دسته‌ای دیگر این رابطه را ضعیف می‌دانند و دسته آخر بیانگر رابطه‌ای قوی بین این دو است. در زیر به برخی از این پژوهش‌ها اشاره می‌شود.

نظر کلبرگ بر این است که باید بین این دو، رابطه‌ای وجود داشته باشد. فرض او این است که در مراحل بالاتر، رفتار اخلاقی منسجم‌تر، قابل پیش‌بینی و مسئولانه‌تر است (دفتر همکاری حوزه و دانشگاه، ۱۳۷۵، ص ۱۱۰۰). نتایج پژوهش هارت شورن و می^۱ (۱۹۳۰-۱۹۲۸) نشان داده که میان نمره‌های آزمون دانش اخلاقی و رفتار اخلاقی در موقعیت‌های ویژه، رابطه‌ای بسیار ضعیف وجود دارد. نتیجه‌ای که از پژوهش بلات^۲ (۱۹۷۵) به دست آمده این است که برانگیختن حس کنجکاوی و ارتقای ساخت‌های شناختی دانش‌آموزان می‌تواند آنها را به سوی رشد اخلاقی بالاتر سوق دهد ولی تغییر در محرک‌های محیطی به چنین نتیجه‌ای منجر نمی‌شود. تحقیقات کیزی^۳ (۱۹۷۵) همبستگی بالایی را بین رشد شناختی و رشد اخلاقی آزمودنی‌ها گزارش می‌کند. بلاسی^۴ (۱۹۸۰) تحقیقاتی را که در زمینه رابطه قضاوت، و رفتار اخلاقی انجام شده بود، بررسی کرد. بیشتر این تحقیقات برای سنجش قضاوت اخلاقی، از روش کلبرگ استفاده نمودند. از ۷۵ پژوهش بررسی شده ۵۷ پژوهش نشان داد که میان قضاوت و رفتار اخلاقی رابطه وجود دارد (رست^۵، ۱۹۸۶).

سوانسون و هیل^۶ (۱۹۹۳) با انجام پژوهشی به این نتیجه رسیدند که میان فراشناخت اخلاقی با استدلال اخلاقی، رابطه‌ای معنی‌دار وجود دارد. همچنین استدلال اخلاقی با رفتار اخلاقی رابطه مثبت و معنی‌داری دارد. هالدن و یورک^۷ (۱۹۹۶) در پژوهش اخلاقی خود

-
- 1- Hartshorne & May
 - 2- Blatt
 - 3- Keazey
 - 4- Blasi
 - 5- Rest
 - 6- Swanson & Hill
 - 7- Holden & York

دریافتند، دانش‌آموزانی که از آگاهی فراشناختی بالاتری برخوردارند، در دانش مفهومی نیز نمره‌های بالاتری کسب می‌کنند. بروگمن و هارت^۱ (۱۹۹۶) در پژوهش خود ارتباط ضعیفی میان استدلال اخلاقی و رفتار اخلاقی به دست آوردند (طالب‌زاده و کدیور، ۱۳۸۷). رهنما (۱۳۷۲) در پژوهش خود دریافت که بزهکاران از لحاظ رشد و تحول اخلاقی نسبت به غیربزهکاران در سطح پایین‌تری قرار دارند و قضاوت‌های اخلاقی بزهکاران از لحاظ کیفی با غیر بزهکاران تفاوت دارد.

سلامتی (۱۳۷۳) در پژوهشی به این نتیجه رسید که میان بهره‌ی هوشی و قضاوت اخلاقی پسران مدارس راهنمایی رابطه‌ای معنی‌دار وجود دارد. هاستن و کورت^۲ در پژوهشی دریافتند، افرادی که از لحاظ مراحل اخلاقی کلبرگ در سطح بالاتری قرار دارند، در یاری رساندن به افراد پریشان حال موفق‌ترند تا افرادی که نمره‌های کمتری در حل معماهای^۳ اخلاقی دارند. طالب‌زاده و کدیور (۱۳۸۷) به این نتیجه رسیدند که میان فراشناخت اخلاقی و استدلال و رفتار اخلاقی و میان استدلال اخلاقی و رفتار اخلاقی رابطه‌ی معنی‌دار وجود دارد. با توجه به یافته‌های تحقیقات فوق‌الذکر، طبیعی است که بین اندیشه و رفتار اخلاقی رابطه‌ی کاملی وجود ندارد، چرا که همیشه فکر، عمل را هدایت نمی‌کند. افرادی هستند که می‌توانند در یک سطح اخلاقی بالا بیندیشند اما رفتارشان به گونه دیگری است (دفتر همکاری حوزه و دانشگاه، ۱۳۷۵، ص ۱۱۰۰).

هدف تحقیق

هدف‌های کلی آموزش و پرورش نقاط مطلوب و مقصد را نشان می‌دهند که کلیه‌ی تلاش‌ها در یک دوره‌ی تحصیلی جهت رسیدن به اهداف آن دوره انجام می‌گیرد. زمانی می‌توان گفت که تلاش‌ها در یک دوره تحصیلی مثمرتر بوده است که دانش‌آموزان به اهداف آن دوره رسیده باشند. چنین فعالیت‌های مستلزم مراجعه به رفتار دانش‌آموزان و ارزشیابی و مطالعه آن است. با در نظر گرفتن اینکه تلاش‌های تدوین‌کنندگان اهداف آموزش و پرورش

1- Bruggbman & Hart

2- Huston & Korte

3- Dillema

جمهوری اسلامی بعد از انقلاب، تنظیم اهدافی مفید و سازنده برای آموزش و پرورش کشورمان بوده است، لذا هم تحقق این اهداف و هم ارزیابی میزان تحقق آن بسیار مهم است. چرا که بررسی میزان تحقق هر یک از اهداف تعیین شده، می‌تواند اطلاعات ارزشمندی را برای سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان و مدیران آموزشی به همراه داشته باشد. از این رو، پژوهش حاضر با در نظر گرفتن این ضرورت به دنبال بررسی میزان تحقق اهداف اخلاقی آموزش و پرورش و رابطه‌ی آن با قضاوت اخلاقی در دانش‌آموزان پایه‌ی پنجم ابتدایی شهر بندرعباس است.

سؤالات تحقیق

سؤال اصلی این پژوهش این است که تا چه اندازه اهداف مصوب اخلاقی آموزش و پرورش در مقطع ابتدایی تحقق یافته است و شناخت و عمل دانش‌آموز به ارزش‌های اخلاقی موجب رشد قضاوت اخلاقی در آنها شده است. لذا پژوهش حاضر در صدد است که به سؤالات ذیل پاسخ دهد:

- ۱- به چه میزان اهداف مصوب اخلاقی آموزش و پرورش در رفتار دانش‌آموزان پایه‌ی پنجم دبستان در شهر بندرعباس تحقق یافته است؟
- ۲- اهداف مصوب آموزش و پرورش بر اساس میزان تحقق‌شان در رفتار دانش‌آموزان چگونه رتبه‌بندی می‌شوند؟
- ۳- آیا بین رفتار اخلاقی (میزان تحقق اهداف اخلاقی در رفتار دانش‌آموزان) و قضاوت اخلاقی در دانش‌آموزان پایه‌ی پنجم ابتدایی شهر بندرعباس رابطه وجود دارد؟

روش‌شناسی تحقیق

روش تحقیق

با توجه به هدف پژوهش که عبارت از بررسی میزان تحقق اهداف اخلاقی دانش‌آموزان بر اساس اهداف اخلاقی مصوب آموزش و پرورش و رابطه‌ی آن با قضاوت اخلاقی است روش تحقیق حاضر توصیفی-پیمایشی از نوع همبستگی است.

جامعه و روش نمونه گیری

جامعه این پژوهش کلیه ی دانش آموزان پایه ی پنجم دوره ی ابتدایی شهر بندرعباس در سال تحصیلی ۸۹-۱۳۸۸ می باشد که برای مطالعه تعداد ۳۹۴ دانش آموز به روش نمونه گیری تصادفی طبقه ای با انتساب متناسب انتخاب شده اند. حجم نمونه برابر با ۳۹۴ نفر می باشد که از طریق فرمول کوکران با ضریب اطمینان ۰/۹۵ واریانس ۰/۶۴ و حاشیه خطای ۰/۰۸ محاسبه شده است.

ابزار جمع آوری داده ها

ابزار جمع آوری داده ها در این پژوهش پرسشنامه است که از دو پرسشنامه به شرح زیر استفاده شده است:

الف) پرسشنامه میزان تحقق اهداف اخلاقی: این پرسشنامه محقق ساخته می باشد و سؤالات آن به نحوی طرح شده که بتواند تمام اهداف اخلاقی مصوب را تحت پوشش قرار دهد و شامل ۹۷ سؤال می باشد که بر اساس طیف لیکرت پنج گزینه ای تنظیم شده است. گزینه های این پرسشنامه بر روی یک طیف از: همیشه، گاهی اوقات، نسبتاً کم، خیلی کم، هیچ وقت به کار گرفته شده است. این پرسشنامه تعداد ۲۱ هدف اخلاقی را اندازه گیری می کند و شامل سه قسمت است. قسمت اول توسط دوست دانش آموز، قسمت دوم توسط معلم و قسمت سوم توسط والدین تکمیل می شود.

ب) پرسشنامه قضاوت اخلاقی: در این پژوهش از پرسشنامه قضاوت اخلاقی (MJT) که توسط آقای ابوالفضل کرمی ترجمه شده، استفاده شده است. این آزمون برای کودکان ۶ تا ۱۱ ساله ساخته شده است که شامل سؤالات استدلال، قوه تشخیص، بهترین پاسخ ها و غیره است با این تفاوت که همه ی سؤالات معنای اخلاقی دارد. آزمون مرکب از تعدادی سؤال است که کودک باید در مورد آنها تصمیم اخلاقی بگیرد، زمینه ی کار اخلاقی را در اظهار نظرها گروه بندی کند، رابطه ی کلمات را با معنای اخلاقی برقرار کند و یک عمل خاص را ارزیابی نماید. در برابر مشکلات اخلاقی، استدلال منطقی کند و تعاریف مناسب ارزش های اخلاقی را انتخاب نماید سؤالات این آزمون بخصوص برای ۱۴ ارزش طراحی شده اند. این ۱۴ ارزش

عبارتند از: (وظیفه)، (احترام)، (نقض عهد)، (طهارت)، (بخشش)، (حرص)، (خشم)، (فضیلت)، (دروغ)، (انتقام)، (سرقت)، (راستگویی)، (گناه). این پرسشنامه شامل ۵۰ سؤال است که در شش بخش تنظیم شده است.

روایی و پایایی ابزار تحقیق

جهت تعیین پایایی ابزار از روش ضریب آلفای کرانباخ استفاده شد. بدین منظور ۶۰ فقره از دو پرسشنامه در قالب مطالعه پایلوت توزیع گردید. پس از جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها ضریب پایایی حاصل محاسبه شد که به ترتیب برای پرسشنامه قضاوت اخلاقی برابر با ۰/۷۹ و پرسشنامه تحقق رفتار اخلاقی برابر با ۰/۹۸ است. این یافته نشان‌دهنده پایایی بالای ابزار می‌باشد. روایی پرسشنامه‌ها از طریق نظرخواهی از متخصصین اندازه‌گیری شده است. بدین صورت که چندین فرم از پرسشنامه‌ها در اختیار اساتید و متخصصان روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه‌ها و مؤسسات علمی قرار گرفت که پس از جمع‌آوری نظرات آنها و انجام اصلاحات و اعمال تغییرات پیشنهادی، نظر تأییدیه آنها مبنی بر روا بودن ابزار، اخذ شده است.

روش اجرا

پرسشنامه‌ها طی دو مرحله بر روی دانش‌آموزان اجرا شد. در مرحله اول پرسشنامه میزان تحقق اهداف اخلاقی در اختیار دوست، معلم و والدین افراد نمونه قرار گرفت و آنها به سؤالات پرسشنامه تحقق رفتار اخلاقی، پاسخ دادند. مرحله دوم (روز دوم) پرسشنامه قضاوت اخلاقی در اختیار دانش‌آموزان (افراد نمونه) گذاشته شد و از آنها درخواست گردید که به آن پاسخ دهند. پس از جمع‌آوری پرسشنامه دوم به آنها توضیح داده شد که اطلاعات این پرسشنامه در کارهای پژوهشی استفاده خواهد شد.

روش تحلیل داده‌ها

برای تحلیل داده‌ها از روش آماری توصیفی میانگین و انحراف استاندارد و ضریب همبستگی و آمار استنباطی آزمون فریدمن و آزمون t و آزمون معنی‌داری همبستگی استفاده شده است.

یافته های تحقیق

یافته های پژوهش بر اساس سؤال پژوهش تحلیل و گزارش شده است:

سؤال اول پژوهش: به چه میزان اهداف مصوب اخلاقی آموزش و پرورش در رفتار

دانش آموزان پایه ی پنجم دبستان در شهر بندرعباس تحقق یافته است؟

برای تحلیل داده های مربوط به سؤال اول پژوهش از دو روش استفاده شده است. در روش اول ابتدا شاخص های میانگین و انحراف استاندارد هر یک از اهداف مصوب محاسبه شده و سپس وضعیت میانگین های به دست آمده برای هر یک از اهداف با یک طیف سه درجه ای مطابقت داده شده و بر حسب اینکه در کدام طیف قرار می گیرد تحلیل شده است. در این پژوهش از طیف سه درجه ای برای قضاوت و ارزشیابی به صورت زیر استفاده شده است (بازرگان، حجازی و اسحاقی، ۱۳۸۶، ص ۱۴۹ و بازرگان، ص ۲۹۱).

مطلوب	نسبتاً مطلوب	نامطلوب
۵	۳/۶۶	۲/۳۳
۱		

در روش دوم برای پاسخ به سؤال اول پژوهش از آزمون معنی داری t تک نمونه ای برای مقایسه میانگین به دست آمده با میانگین ۳/۶۷ (یعنی کرانه پایین طبقه مطلوب) استفاده شده است و چنانچه میانگین به دست آمده تفاوتی معنی داری با میانگین ۳/۶۷ ملاحظه نشود نشان دهنده ی تحقق هدف در سطوح نسبتاً مطلوب یا نامطلوب است.

داده های مربوط به سؤال اول پژوهش در جدول شماره ۱ درج شده است، تجزیه و تحلیل نشان می دهد که ۲۰ هدف اخلاقی در حد مطلوب در رفتار دانش آموزان تحقق یافته است و تنها هدف شماره ۱۲ یعنی دانش آموزان اوقات فراغت خود را با فعالیت ها و بازی های مناسب پر می کند، با داشتن میانگین ۳/۴۵ در حد نسبتاً مطلوب تحقق یافته است. از بین اهداف مصوب شده، اهداف شماره ۲، ۵، ۸، ۱۱ و ۱۴ دارای بیشترین میانگین هستند و در مقابل ۱۲، ۱۹، ۱۰، ۱۵ و ۷ از میانگین کمتری برخوردارند. برای اینکه نشان داده شود کسب میانگین در حد مطلوب ناشی از خطا یا تصادف نمی باشد. میانگین همه ی اهداف با میانگین ۳/۶۷ کرانه پایین حد مطلوب یا بیش از دو سوم طیف اندازه گیری شده مقایسه شده است که یافته ها نشان می دهد که مقادیر t به دست آمده همه از نظر آماری در سطح ۰/۰۱ معنی دار هستند.

جدول ۱. بررسی اطلاعات توصیفی برای هر یک از اهداف بیست و یک گانه و داده‌های آزمون t

ردیف	هدف	M	S	وضعیت	t	df	سطح معنی داری
۱	راستگو و امین است	۴/۵۹	۰/۴۱	مطلوب	۷۷/۸۳	۳۹۳	۰/۰۱
۲	مؤدب و مهربان است	۴/۶۲	۰/۴۸	مطلوب	۶۷/۲۴	۳۹۳	۰/۰۱
۳	به عهد خود پای بند است	۴/۳۹	۰/۵۵	مطلوب	۴۹/۷۵	۳۹۳	۰/۰۱
۴	مظاهر حياء و عفت در او آشکار است	۴/۵۸	۰/۵۴	مطلوب	۵۸/۰۸	۳۹۳	۰/۰۱
۵	احترام به بزرگترها را وظیفه خود می‌داند و به نظرات آنها توجه می‌کند	۴/۷۰	۰/۳۴	مطلوب	۹۸/۳۵	۳۹۳	۰/۰۱
۶	از والدین اطاعت می‌کند	۴/۴۶	۰/۵۴	مطلوب	۵۳/۴۱	۳۹۳	۰/۰۱
۷	شجاع و صبور است	۴/۲۸	۱/۰۷	مطلوب	۲۳/۶۸	۳۹۳	۰/۰۱
۸	تمیز است و پاکیزگی را دوست دارد	۴/۶۳	۰/۴۵	مطلوب	۷۱/۹۹	۳۹۳	۰/۰۱
۹	تکالیف شخصی روزانه‌ی خود را شخصاً انجام می‌دهد	۴/۶۱	۰/۴۱	مطلوب	۷۸/۱	۳۹۳	۰/۰۱
۱۰	برای رسیدن به موفقیت پشتکار دارد و تلاش می‌کند	۴/۱۳	۱/۲۲	مطلوب	۱۸/۳۳	۳۹۳	۰/۰۱
۱۱	پوشش اسلامی را دوست دارد و آن را رعایت می‌کند	۴/۸۵	۰/۲۷	مطلوب	۱۳۷/۶	۳۹۳	۰/۰۱
۱۲	اوقات فراغت خود را با فعالیت‌ها و بازی‌های مناسب پر می‌کند	۳/۴۵	۰/۶۸	نسبتاً مطلوب	۱۳/۳۷	۳۹۳	۰/۰۱
۱۳	امیدوار و با نشاط است و از مواجهه با مشکلات نمی‌هراسد	۴/۳۲	۰/۵۳	مطلوب	۴۹/۵۸	۳۹۳	۰/۰۱
۱۴	ظاهری آراسته دارد	۴/۷۸	۰/۹۴	مطلوب	۳۷/۷۱	۳۹۳	۰/۰۱
۱۵	خطا و اشتباه دیگران را در مورد خود می‌بخشد	۴/۱۵	۰/۸۳	مطلوب	۲۷/۴۷	۳۹۳	۰/۰۱
۱۶	برای رفتارهای خود با دیگران دلیل دارد	۴/۳۸	۰/۵۷	مطلوب	۴۷/۹۷	۳۹۳	۰/۰۱
۱۷	در ارتباط با دیگران از کلمات محبت آمیز و دوستانه استفاده می‌کند	۴/۴۴	۰/۷۳	مطلوب	۳۹/۳۵	۳۹۳	۰/۰۱
۱۸	برای انجام کارهای خود دوستانش را به زحمت نمی‌اندازد	۴/۳۰	۰/۵۵	مطلوب	۴۶/۸۸	۳۹۳	۰/۰۱
۱۹	به همکلاسان و همسالان خود در انجام وظایف یادگیری کمک می‌کند	۴/۱۱	۰/۷۵	مطلوب	۲۹/۷۸	۳۹۳	۰/۰۱
۲۰	در برابر رفتار ناپسند خود پوزش خواسته و رفتار خود را اصلاح می‌کند	۴/۳۵	۰/۷۱	مطلوب	۳۷/۵۸	۳۹۳	۰/۰۱
۲۱	نظم و انضباط را در خانه، مدرسه و اجتماع رعایت می‌کند	۴/۳۷	۰/۶۵	مطلوب	۴۲/۳۸	۳۹۳	۰/۰۱
۲۲	مجموع اهداف	۴/۸۵	۰/۳۵	مطلوب	۸۴/۰۹	۳۹۳	۰/۰۱

جدول ۲. رتبه میانگین های وزنی هر یک از اهداف بیست و یک گانه

ردیف	شماره هدف	اهداف	میانگین	میانگین رتبه
۱	۱۱	پوشش اسلامی را دوست دارد و آن را رعایت می کند	۴/۸۵	۱۶/۵۵
۲	۱۴	ظاهری آراسته دارد	۴/۷۸	۱۵/۵۳
۳	۵	احترام به بزرگترها را وظیفه خود می داند و به نظرات آنها توجه می کند	۴/۷۰	۱۴/۶۰
۴	۸	تمیز است و پاکیزگی را دوست دارد	۴/۶۳	۱۳/۵۷
۵	۲	مؤدب و مهربان است	۴/۶۲	۱۳/۴۵
۶	۹	تکالیف شخصی روزانه خود را شخصاً انجام می دهد	۴/۶۱	۱۳/۳۴
۷	۱	راستگو و امین است	۴/۵۹	۱۳/۱۷
۸	۴	مظاهر حیاء و عفت در او آشکار است	۴/۵۸	۱۳/۰۵
۹	۶	از والدین اطاعت می کند	۴/۴۶	۱۲/۵۰
۱۰	۱۷	در ارتباط با دیگران از کلمات محبت آمیز و دوستانه استفاده می کند	۴/۴۴	۱۱/۱۴
۱۱	۳	به عهد خود پای بند است	۴/۳۹	۱۰/۹۸
۱۲	۱۶	برای رفتارهای خود با دیگران دلیل دارد	۴/۳۸	۱۰/۵۸
۱۳	۲۱	نظم و انضباط را در خانه، مدرسه و اجتماع رعایت می کند	۴/۳۷	۱۰/۲۰
۱۴	۲۰	در برابر رفتار ناپسند خود پوزش خواسته و رفتار خود را اصلاح می کند	۴/۳۵	۹/۵۰
۱۵	۱۳	امیدوار و با نشاط است و از مواجهه با مشکلات نمی هراسد	۴/۳۲	۹/۴۹
۱۶	۱۸	برای انجام کارهای خود دوستانش را به زحمت نمی اندازد	۴/۳۰	۹/۰۹
۱۷	۷	شجاع و صبور است	۴/۲۸	۸/۶۹
۱۸	۱۵	خطا و اشتباه دیگران را در مورد خود می بخشد	۴/۱۵	۸/۵۸
۱۹	۱۰	برای رسیدن به موفقیت پشتکار دارد و تلاش می کند	۴/۱۳	۸/۱۱
۲۰	۱۹	به همکلاسان و همسالان خود در انجام وظایف یادگیری کمک می کند	۴/۱۱	۶/۱۵
۲۱	۱۲	اوقات فراغت خود را با فعالیت ها و بازی های مناسب پر می کند	۳/۴۵	۲/۷۶

سؤال دوم پژوهش: اهداف مصوب آموزش و پرورش بر اساس میزان تحقق‌شان در رفتار دانش‌آموزان چگونه رتبه‌بندی می‌شوند؟

یافته‌های مربوط به این سؤال پژوهش در جدول شماره ۲ درج شده است. در این جدول ۲۱ هدف مصوب آموزش و پرورش بر اساس میزان تحقق‌شان رتبه‌بندی شده است. همان طوری که داده‌های مندرج در جدول شماره ۲ نشان می‌دهد، هدف ۱۱ دارای بالاترین رتبه در ارتباط با تحقق هدف است و هدف شماره ۱۲ دارای پایین‌ترین رتبه می‌باشد. سایر اهداف اخلاقی در بین این اهداف دارای رتبه‌های مشخص هستند.

برای اینکه نشان داده شود رتبه‌های تعیین شده برای اهداف تحقق یافته بدرستی انجام شده است و رتبه‌بندی انجام شده ناشی از خطا یا تصادف نمی‌باشد از آزمون فریدمن استفاده شده است. یافته‌های این آزمون در جدول شماره ۳ درج شده است. یافته به دست آمده دلالت دارد بر معنی‌داری آماره خی دو برای رتبه‌بندی تحقق اهداف. مقدار خی دو ۲۲۸ با درجه آزادی ۲۰ در سطح کمتر از ۰/۰۵ معنی‌دار است. این نتیجه به تفاوت مشاهده شده در رتبه‌های به دست آمده وجه معنی‌داری می‌بخشد.

جدول ۳. نتایج آزمون معنی‌داری فریدمن برای رتبه‌بندی تحقق اهداف

تعداد	مقدار خی دو	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
۳۹۴	۲۲۸	۲۰	$P < 0/05$

سؤال سوم پژوهش: آیا میان تحقق اهداف اخلاقی و قضاوت اخلاقی دانش‌آموزان

پایه پنجم ابتدایی شهر بندرعباس رابطه وجود دارد؟

برای پاسخ به این سؤال پژوهشی بین داده‌های به دست آمده از مقیاس میزان تحقق اهداف اخلاقی و مقیاس قضاوت اخلاقی ضریب همبستگی پیرسون محاسبه شده است. ضریب همبستگی به دست آمده و آزمون آنها در جدول ۴ درج شده است و در این جدول شاخص آماری ضریب همبستگی برای همه اهداف بیست و یک‌گانه و قضاوت اخلاقی گزارش شده است.

جدول ۴. رابطه بین میزان تحقق اهداف اخلاقی با قضاوت اخلاقی

قضاوت اخلاقی		اهداف	قضاوت اخلاقی		اهداف
سطح معنی داری	ضریب r		سطح معنی داری	r	
۰/۰۱	۰/۱۵۱	هدف ۱۲	۰/۰۱	۰/۲۳	هدف ۱
۰/۳۲۷	۰/۰۵	هدف ۱۳	۰/۰۱	۰/۲۰۵	هدف ۲
۰/۰۱	۰/۱۶۷	هدف ۱۴	۰/۰۱	۰/۱۸	هدف ۳
۰/۰۱	۰/۱۷۹	هدف ۱۵	۰/۰۱	۰/۱۶۷	هدف ۴
۰/۰۱	۰/۱۳۶	هدف ۱۶	۰/۰۱	۰/۱۷۹	هدف ۵
۰/۵۵۶	۰/۰۳۰	هدف ۱۷	۰/۱۰۲	۰/۰۸۲	هدف ۶
۰/۰۱	۰/۱۴۲	هدف ۱۸	۰/۲۴۲	۰/۰۵۹	هدف ۷
۰/۳۱۲	۰/۰۵۱	هدف ۱۹	۰/۰۵	۰/۱۰۳	هدف ۸
۰/۷۹۱	۰/۰۱۳	هدف ۲۰	۰/۰۱	۰/۱۸۴	هدف ۹
۰/۵۹۹	۰/۰۲۷	هدف ۲۱	۰/۰۱	۰/۱۸۷	هدف ۱۰
۰/۰۱	۰/۲۴	جمع کل اهداف	۰/۰۱	۰/۱۴۵	هدف ۱۱

همانطور که داده‌های مندرج در این جدول نشان می‌دهد میزان تحقق اهداف شماره ۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۴، ۱۵، ۱۶ و ۱۸ در سطح $P < 0/01$ معنی‌دار و میزان تحقق هدف شماره ۸ در سطح $0/05$ معنی‌دار است و رابطه بین قضاوت اخلاقی و میزان تحقق اهداف شماره ۶، ۷، ۱۳، ۱۷، ۱۹، ۲۰ و ۲۱ معنی‌دار نمی‌باشد. با توجه به جدول بالا می‌توان گفت که تقریباً ۶۵ درصد اهداف با قضاوت اخلاقی رابطه مثبت و معنی‌دار دارد.

همچنین یافته‌ها نشان می‌دهد که میانگین مجموع اهداف اخلاقی با قضاوت اخلاقی دارای رابطه‌ی مثبت و معنی‌دار است. ضریب همبستگی حاصل بین دو متغیر تحقق رفتار اخلاقی و قضاوت اخلاقی برابر با $0/24$ است که در سطح کمتر از $P < 0/01$ معنی‌دار می‌باشد؛ بنابراین می‌توان گفت که بین این دو متغیر همبستگی مثبت وجود دارد، بدین معنا که هر اندازه میزان تحقق رفتار اخلاقی دانش‌آموزان بالا باشد به همان نسبت میزان قضاوت اخلاقی آنان نیز بهتر و مناسب‌تر است.

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های تحقیق نشان داده است که از مجموع ۲۱ هدف اخلاقی تعداد ۲۰ هدف در سطح

مطلوبی در مدارس ابتدایی شهر بندرعباس تحقق پیدا کرده است و میانگین اهداف به دست آمده برای آنها بیشتر از سطح ۳/۶۷ بوده است و این تفاوت در سطح ۰/۰۱ معنی دار است. این یافته حکایت از اثربخشی اهداف اخلاقی مصوب آموزش و پرورش در پایه‌ی پنجم آموزش و پرورش شهر بندرعباس دارد.

این یافته پژوهش کاملاً با نتایج به دست آمده از پژوهش‌های عشوری (۱۳۷۸) و کلبعلی (۱۳۸۴) و زرین‌پوش (۱۳۶۶) منطبق نیست، زیرا عشوری (۱۳۷۸) و کلبعلی (۱۳۸۴) در یافته‌های خود وضعیت نسبتاً مطلوبی را برای محتوای رسمی مدارس در زمینه‌ی تربیت اخلاقی قائل شده‌اند. زرین‌پوش (۱۳۶۶) در تحقیق خود تحت عنوان «تربیت اخلاقی در دوره‌ی دبستان بر تربیت اخلاقی در عمل» اشاره دارد مشکل اخلاقی که معلمین دوره‌ی ابتدایی هنگام تدریس در رفتار دانش‌آموزان با آن مواجه بوده‌اند دروغ‌گویی و دزدی بوده است.

با این وجود پژوهش‌های انجام شده با وجود اختلاف‌های جزئی، رأی به مطلوبیت محتوای آموزشی مورد استفاده در دوره‌ی ابتدایی داده‌اند. در مقایسه با پژوهش‌های گذشته که میزان تحقق اهداف اخلاقی را بصورت محدود مورد بررسی قرار داده‌اند. این تحقیق به طور وسیع‌تر این موضوع را در مقطع ابتدایی مورد مطالعه قرار داده است. در تبیین این یافته می‌توان گفت با توجه به اینکه در مقطع ابتدایی بین خانه و مدرسه وحدت رویه و تعاملات آموزشی و تربیتی مناسبی برقرار است و این دو نهاد همکاری خوبی با یکدیگر دارند، وضعیت رفتار اخلاقی دانش‌آموزان در حد مطلوب گزارش شده و اهداف تحقق یافته‌اند.

در رابطه با سؤال دوم پژوهش یافته‌ها نشان داد که اگر چه همه‌ی اهداف در حد مطلوبی تحقق یافته‌اند اما میزان تحقق آنها یکسان نیست و دارای رتبه‌های متفاوتی هستند؛ بدین صورت ابتدا اهدافی بیشتر تحقق یافته‌اند که خود دانش‌آموز، مدرسه و خانواده در آن درگیر بوده‌اند و به تدریج اهدافی که نقش مدرسه و خانواده در تحقق آنان کمتر است از رتبه پایین‌تری برخوردارند و به صورت کم‌رنگ‌تری تحقق یافته‌اند. این مطلب نشان‌دهنده‌ی اهمیت خانواده و مدرسه در امر آموزش، خصوصاً آموزش‌های اخلاقی است. آموزشی که در تمام سنین و عرصه‌ها مثمرتر واقع گشته، مفید و مؤثر است.

لذا نتیجه ی حاصل این است که باید در امر تصویب اهداف آموزش و پرورش علاوه بر متخصصان و صاحب نظران، خانواده ها و همچنین کادر مدیریت مدارس و معلمان، مشارکت فعال داشته باشند. در بین ۲۱ هدف، هدف شماره ۱۱؛ یعنی «دانش آموز رعایت پوشش اسلامی را می کند و آن را دوست دارد» دارای بالاترین سطح تحقق و میانگین است که نشانگر هماهنگی بالای خانه، مدرسه و جامعه در تحقق این هدف تربیتی است اما هدف ۱۲؛ یعنی اینکه «دانش آموز اوقات فراغت خود را با فعالیت ها و بازی های مناسب پر می کند» دارای پایین ترین میزان تحقق در مقایسه با سایر اهداف است.

در این رابطه می توان نتیجه گرفت که تأمین امکانات و وسایل مناسب اوقات فراغت علاوه بر خانواده و مدرسه وظیفه جامعه نیز هست و مدرسه و خانواده به تنهایی نمی توانند در تحقق این هدف موفق باشند و جامعه باید زیر ساخته های آن را فراهم سازد. لذا تأکید می شود سایر دستگاه ها و سازمان های فرهنگی و اجتماعی در تحقق اهداف اخلاقی به خانواده و آموزش و پرورش کمک و یاری رسانند.

یافته های پژوهش نشان می دهد که بین میزان تحقق اهداف اخلاقی و قضاوت اخلاقی رابطه ی مثبت و معنی داری وجود دارد و این رابطه در سطح کمتر از ۰/۰۱ معنی دار است. این یافته تحقیق با یافته تحقیق سوانسون و هیل (۱۹۹۳)، هارت شورن و می (۱۹۳۰-۱۹۲۸)، بروگمن و هارت (۱۹۹۶)، سلامتی (۱۳۷۳)، طالب زاده و کدیور (۱۳۸۷) همسو است و از آن حمایت می کند. سوانسون و هیل (۱۹۹۳) در پژوهش خودشان به این نتیجه رسیدند که میان فراشناخت اخلاقی با استدلال اخلاقی رابطه ای معنی دار وجود دارد و استدلال اخلاقی با رفتار اخلاقی رابطه ی مثبت و معنی داری دارد.

همچنین یافته ی این تحقیق از یافته ی هالدرن و یورک (۱۹۹۶) حمایت می کند، آنان در پژوهش اخلاقی خود دریافتند دانش آموزانی که از آگاهی فراشناختی بالاتری برخوردارند، در دانش مفهومی نیز نمرات بالاتری کسب می کنند. هارت شورن و می (۱۹۳۰-۱۹۲۸) در تحقیق خود نیز نشان دادند که میان نمرات آزمون دانش اخلاقی و رفتار اخلاقی در موقعیت های ویژه، رابطه ای بسیار ضعیف وجود دارد. بروگمن و هارت (۱۹۹۶) در پژوهش خود ارتباط ضعیفی میان استدلال اخلاقی و رفتار اخلاقی به دست آوردند. سلامتی (۱۳۷۳) در پژوهشی به این نتیجه رسید که میان بهره ی هوشی و قضاوت اخلاقی پسران مدارس راهنمایی

رابطه‌ای معنی‌دار وجود دارد. تحقیق طالب‌زاده و کدیور (۱۳۸۷) به این نتیجه رسیده است که میان فراشناخت اخلاقی و استدلال و رفتار اخلاقی و میان استدلال اخلاقی و رفتار اخلاقی رابطه‌ی معنی‌دار وجود دارد.

در ارتباط با این سؤال پژوهش یافته‌ها نشان می‌دهد که از بین میزان تحقق ۲۱ هدف مصوب اخلاقی آموزش و پرورش، تعداد ۷ هدف با قضاوت اخلاقی ارتباط معنی‌داری ندارد. این اهداف عبارت بودند از: دانش‌آموزان از والدین اطاعت می‌کنند، شجاع و صبور هستند، امیدوار و با نشاط هستند و از مواجهه با مشکلات نمی‌هراسد، در ارتباط با دیگران از کلمات محبت‌آمیز و دوستانه استفاده می‌کند، به همکلاسان و همسالان خود در انجام وظایف یادگیری کمک می‌کند، در برابر رفتار ناپسند خود پوزش خواسته و رفتار خود را اصلاح می‌کند، نظم و انضباط را در خانه، مدرسه و اجتماع رعایت می‌کند.

چنانچه محتوای اهداف فوق نشان می‌دهد این اهداف تحت تأثیر الگوی فرزندپروری در خانواده و روش کنترل و برقراری انضباط در مدارس است؛ زیرا الگوی فرزندپروری استبدادی و روش کنترل قیمی در مدرسه در آموزش رفتارهای اخلاقی کمکی به رشد قضاوت اخلاقی نمی‌کند؛ زیرا در مدرسی که جهت‌گیری قیمی^۱ حاکم است مدرسه سنتی است و وضعیت خشک و خیلی کنترل شده‌ای را فراهم می‌کند، حفظ نظم از اهداف عمده است (هوی و میسکل^۲، ۲۰۰۱). تحقیق نشان داده است که هرچه اهداف کمتر تحت تأثیر این خصوصیات بوده با استدلال اخلاقی ارتباط بیشتری داشته است.

بطور کلی می‌توان گفت که هرچند نتایج پژوهش نشان می‌دهد که اهداف اخلاقی تحقق پیدا کرده‌اند، ولی در حوزه‌ی شناختی خوب کار نشده و دانش‌آموزان ما به آن سطح از قضاوت و رشد اخلاقی که بالاترین سطح شناختی است نرسیده‌اند، و این امر تنها نباید به گروه یا شخص خاصی (معاونت پرورشی) محول شود؛ بلکه عزم ملی را می‌طلبد و تمام ارگان‌ها و سازمان‌ها خصوصاً نهاد خانواده و نظام تعلیم و تربیت با کلیه‌ی نیروهای خود (مدیران، معلمان و سایر کارکنان) باید به انجام این وظیفه مهم همت گمارند. پژوهشگران نیز در این زمینه فعالیت داشته باشند و امر اخلاق و رفتار اخلاقی را در اولویت‌های پژوهشی خود

1- custodial

2- Hoy Miskel

قرار دهند و از طرفی با توجه به ارتباط رشد اخلاقی دانش‌آموزان با رشد شناختی آنها، هرگونه برنامه‌ریزی در زمینه‌ی اعتلای ارزش‌های انسانی و درونی شدن آن باید با توجه به رشد شناختی دانش‌آموزان انجام شود.

این تحقیق همانند هر تحقیق در حوزه‌ی علوم انسانی با محدودیت‌هایی روبرو است، از جمله این محدودیت‌ها می‌توان به محدودیت زمانی و مالی این تحقیق که فقط بر روی دانش‌آموزان پایه‌ی پنجم ابتدایی و در شهر بندرعباس انجام شده است، اشاره کرد محدودیتی که می‌تواند تعمیم یافته‌های این تحقیق را به سایر مقاطع و شهرهای دیگر کشور با مشکلاتی روبرو سازد.

منابع

- ادیب نیا، اسد (۱۳۸۱). بررسی محتوای کتاب ریاضی سال چهارم دبستان از نظر معلمان. *فصلنامه نوآوری‌های آموزشی*. سال اول، شماره ۲، ص ۷۶-۵۳.
- بازرگان، عباس (۱۳۸۶). *ارزشیابی آموزشی*. چاپ پنجم. تهران: سمت.
- بازرگان، عباس؛ حجازی، یوسف و اسحاقی، فاخته (۱۳۸۶). *فرایند اجرای ارزیابی درونی در گروه‌های آموزشی دانشگاهی (راهنمای عملی)*. تهران: دوران.
- باقری، خسرو (۱۳۸۶). *نگاهی دوباره به تربیت اسلامی*. جلد اول، تهران: مدرسه.
- دفتر همکاری حوزه و دانشگاه، جمعی از نویسندگان (۱۳۷۵). *فرایند شکل‌گیری رشد اخلاقی کودکان*. انتشارات سمت.
- رهنما، اکبر (۱۳۷۲). *بررسی تحول اخلاقی نوجوانان بزهکار پسر و مقایسه‌ی آن با نوجوانان عادی پسر*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، چاپ نشده، دانشگاه تربیت معلم، تهران، دانشکده‌ی علوم تربیتی.
- زرین‌پوش، فتنه (۱۳۶۶). *تربیت اخلاقی کودک در دوره دبستان*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، چاپ نشده، دانشگاه تربیت مدرس، تهران.

سلامتی، سیدعباس (۱۳۷۳). *رابطه‌ی هوش و تحول اخلاقی در پسران راهنمایی شهرستان اراک*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، چاپ نشده، دانشگاه تربیت معلم، تهران، دانشکده‌ی علوم تربیتی.

شارع‌پور، محمود (۱۳۸۳). *جامعه‌شناسی آموزش و پرورش*. تهران: سمت.
طالب‌زاده ثانی، هادی و کدیور، پروین (۱۳۸۷). بررسی رابطه دانش فراشناخت اخلاقی (فرا اخلاق) با استدلال و رفتار اخلاقی. *فصلنامه تعلیم و تربیت*. سال بیست و چهارم، شماره ۱، بهار ۱۳۸۷، صص ۳۲-۷.

عشوری، زهرا (۱۳۷۸). *تحلیل محتوای داستان‌ها و روایی‌های کتاب‌های فارسی دوره‌ی ابتدایی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، چاپ نشده، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران.

غزالی، محمد (۱۳۷۴). *احیاء علوم‌الدین*. ترجمه‌ی مؤیدالدین محمد خوارزمی به کوشش حسین خدیو جم. جلد ۱، تهران، شرکت: انتشارات علمی فرهنگی.

کدیور، پروین (۱۳۷۷). بررسی نقش استدلال‌های اخلاقی، معلمان و نحوه‌ی تعامل آنان در رشد استدلال‌های اخلاقی. *پژوهش در مسایل تعلیم و تربیت*، (۷-۸).

کلبعلی، ایراندخت (۱۳۸۴). *بررسی محتوای کتاب‌های تعلیمات دینی، تعلیمات اجتماعی و ادبیات فارسی در رابطه با آشناسازی دانش‌آموزان با ارزش‌های اسلامی و ایرانی (مقطع ابتدایی و راهنمایی)*. شورای عالی انقلاب فرهنگی.

مرعشی، سید منصور؛ صفایی‌مقدم، مسعود و خزامی، پروین (۱۳۸۹). بررسی تأثیر اجرای برنامه آموزشی فلسفه به کودکان به روش اجتماع پژوهشی بر رشد قضاوت اخلاقی دانش‌آموزان پایه‌ی پنجم ابتدایی شهر اهواز. *مجله تفکر و کودک*، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، جلد ۱.

نر، جی اف (۱۳۸۳). *آشنایی با فلسفه آموزش و پرورش*. ترجمه فریدون بازرگانی دیلمقانی. تهران: سمت.

Blatt, M. M. & Kohlberg, L. (1975). The effects of classroom discussion on the development of moral judgment. *Journal of moral education*, 7 (4). Issue (2). 129-161.

- Bruggeman, L. E., & Hart, J. K. (1996). Cheating, lying and moral reasoning by religious and secular High school students. *Journal of Educational Research*, 89, 340-344.
- Hartshorne. H., & May, M. (1928). Studies in the nature of character: Vol. I. *Studies in deceit*, New York: Macmillan.
- Holden, T. G. & York, L. D. (1996). Relationship among prior conceptual knowledge, metacognitive awareness, metacognitive self-management, cognitive style, perception judgment styles, attitude toward school science, self-regulation, and science achievement in grades 6-7 students. *Paper presented at the annual meeting of the National Association for Research in Science Teaching, St. Louis, MO.*
- Hoy, W. & Miskel, C. (2001). *Educational Administration: theory, research, and practice*. 6th Edition, Mc Graw, INC. Hill. USA.
- Keasey, C. B. (1975). Implicates of cognitive development for moral reasoning, In D. DePalma & J. Foley (Eds), *Moral development*. New York: Wiley, 39-56
- Piaget, J. (1932). *The moral judgment of the child*. New York: Harcourt.
- Rest, J. R. (1986). *Moral Development: Advances in research and theory*. New York: Praeger.
- Swanson, L. H., & Hill, G. (1993). Meta cognitive aspects of moral reasoning and behavior. *Adolescence*. 28, 711-725.